په پیغمبرانو ایمان

معنی،
دلایل
او غوښتنې يې

حکمتیار

پر پیغمبرانو ایمان

معنی،

دلائل

او غوښتني ئې

حکمتیار

د کتاب پېژندنه:

نوم: پر پیغمبرانو ایمان معنی، دلائل او غوښتني ئې

لیکوال: حکمتیار (امیر حزب اسلامی افغانستان)

دوهم چاپ: ۱۳۹۸

تعداد: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ( ) افغانۍ

د چاپ ټول حقوق محفوظ دي

فهرست

عنوان	صفحه
د ناشر مقدمه	أ
پر پيغمبرانو ايمان	۱
پر پيغمبرانو د ايمان معنی	۱
په پيغمبرانو د ايمان غوښتني	۲۷
توقير او تعظيم:	۲۷
ژوره مينه:	۲۹
کامل اطاعت:	۳۱
د استهداء لپاره پيغمبر ته رجوع:	۳۳
حکميت:	۳۵
هدف او تګلاره د پيغمبر په متابعت کي ټاکل:	۳۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسم الله الرحمن الرحيم

د ناشر مقدمه

د الله تعالی د پېرزوینو ممنون یو چي موږ ته ئې د یوه بل ښکلي او په زړه پوري کتاب د خپرولو توفیق راکړ، دا کتاب د هغو درسونو د لړۍ یوه برخه ده چي ورور حکمتیار د اردوی سپاهیان رضاکار اسلام په تربیتي غونډو کي رضاکارانو ته درلودل او په ١٣٦٩هـ ش کال کي د کتاب په بڼه کي ترتیب او چاپ شوی، بیا د ځینو عربو ورونو په غوښتنه، په عربي ترجمه او په کافي شمېر کي خپور شوی، دا کتاب په پیغمبرانو د ایمان معنی، غوښتني او هغه دلایل وړاندي کوي چي انسان ولي پیغمبرانو ته اړ دئ، د دې درسونو دا لړۍ د لاندي پنځو کتابونو په بڼه کي خپره شوې:

١. په الله تعالی ایمان، معنی، دلایل او غوښتني ئې.
٢. په آخرت ایمان، معنی، دلایل او غوښتني ئې.
٣. په پیغمبرانو ایمان، معنی، دلایل او غوښتني ئې.
٤. په کتابونو ایمان، معنی، دلایل او غوښتني ئې.
٥. په ملائکو او قضا او قدر ایمان، معنی، دلایل او غوښتني ئې.

د دغو اساسي مسایلو اهمیت ته په پام سره مو دا غوره وګڼله چي یو ځل بیا ئې خپل خدای پال او په دین مین ولس ته وړاندي کړو، هغو باایمانو ځوانانو ته چي د غربي استعمار د فکري یرغل په ضد ئې د مبارزې سنګر تود ساتلی او غواړي د ایمان په حقیقت پوه شي، نورو ته ئې وښیي، خپل فردي او اجتماعي ژوند د ایمان په رڼا کي او د خپل رب د لارښوونو مطابق تنظیم کړي، او په آزاد او خپلواك افغانستان کي د اسلام پرتمین

بیرغ رپانده وګوري، د دې کتابونو د ژوري او دقیقي مطالعې بلنه ورکوو، دعاء کوو چي الله تعالی موږ په دنیا او آخرت کي د هغو توریالیو مبارزینو په صف کي محسوب کړي چي له الله تعالی پرته بل چا ته سر نه ټیټوي، له بل چا طمعه او وېره نه لري، د خپل رب رضا لټوي او دې سپېڅلي هدف ته د رسېدو په لار کي هري قربانۍ ته چمتو دي.

اللّٰهم اهدنا الصراط المستقیم

بسم الله الرحمن الرحيم

پر پیغمبرانو ایمان

دا موضوع به تر دې دریو عنوانونو لاندي څېړو:

- پر پیغمبرانو د ایمان معنی.
- د پیغمبر بعثت او لېږني ته د انسان ضرورت.
- او په پیغمبرانو د ایمان غوښتني.

پر پیغمبرانو د ایمان معنی

پ پیغمبرانو باندي د ایمان معنی دا ده چي الله جل شأنه د زمانې په بېلابېلو پړاوونو کي د انسانانو د لارښووني او هدایت لپاره، د دوی له منځ ترټولو غوره او صالح شخصیتونه غوره کړي، هغوی ته ئې وحي کړې او له خپل پېغام سره ئې خلکو ته لېږلي، چي هغوی د الله تعالی لوري ته دعوت او هدایت کړي، هغوی ته خپل ځان، جهان او خپل رب وروپېژني او د غوره او سوکاله ژوندون لاري او طریقې وروښيي.

الله جل شأنه پیغمبران د خلکو له منځه انتخاب کړي او دوی تر ټولو غوره او صالح انسانان او د لوړ معنوي او اخلاقي شخصیت خاوندان دي. د خلکو له منځه د دوی د انتخاب معنی دا ده چي پیغمبران د آدم علیه السلام له اولادې څخه دي، په دې موضوع د دې لپاره ترکیز کوم چي متأسفانه ځینو د جهالت او ناپوهۍ په وجه او ځینو په محبت او درناوي کي د غلو او افراط په وجه دا هڅه کړې چي ثابته کړي پیغمبران د نورو

انسانانو په څېر نه دي، ځینو خپل پیغمبران هغه مقام ته رسولي او داسي څه ئې هغوی ته منسوب کړي چي یوازي له الله تعالی سره ښایي، نسیحیانو د عیسی علیه السلام په اړه وویل چي هغه له نوره پیدا شوی، هغه د خدای زوی دئ، له خدایه راښکته شوی، خدای د مسیح په بڼه کي زمکي ته راغلی، یهودانو د عزیر علیه السلام په هکله وویل چي هغه د خدای زوی دئ، په مسلمانانو کي هم داسي جاهل کسان راپیدا شول چي د پیغمبر علیه السلام په اړه ئې د مسیحیانو او یهودانو په څېر له غلو او مبالغې ډکي خبري وکړې، چا وویل هغه له نوره پیدا شوی، چا وویل هغه په غیب پوهېدو، دا په داسي حال کي چي قرآن په صریح او څرګندو الفاظو او په مکرره توګه وایي چي پیغمبران علیهم السلام د آدم علیه السلام د اولاد له منځه د انسانانو د لارښووني او هدایت لپاره غوره شوي، توپیر ئې له نورو انسانانو یوازي په دې کي دئ چي د الله تعالی له لوري وحي ورته شوې. قرآن موږ ته وایي چي انسان له خاوري پیدا شوی، خو د همدغه له خاوري پیدا شوي انسان په وړاندي هغه ملائکي په سجدې کولو مکلفي شوې چي له نوره پیدا شوې، دا د کوم شي کمال نه دئ چي له نوره پیدا شوی وي، او پر هغه څه تفوق او امتیاز ولري چي الله تعالی له بل څه پیدا کړی، د خاوري او د نور هم بنسټ یو دئ او هم ئې خالق یو، د هر مخلوق امتیاز او پر بل تفوق او لوړوالی په هغه کار کي دئ چي ترسره کوي ئې نه په ذات او د پیدایښت په ماده کي، قرآن دې مطلب ته په څرکنده توګه اشاره کوي چي که د زمکي په سر ملائکي په ډاډ او اطمئنان سره اوسېدلی او دوی ته پیغمبران لېږل کېدی نو د دوی له ډلي به وو، فرشتو ته به فرشتې د پیغمبرانو په توګه لېږل کېدې، خو د زمکي په سر انسانان اوسېږي، نو ځکه الله تعالی دوی ته د دوی له منځه یو انسان د پیغمبر په توګه لېږي، او قرآن وایي: که الله تعالی غوښتی چي کومه فرشته انسانانو ته د خپل استازي او پیغمبر په توګه ولېږي نو هغه به ئې د یوه انسان په بڼې کي لېږله، دا ځکه چي انسان یوازي د انسان په ژبه پوهېدی

شي او يوازي انسان د ده لپاره بېلګه او قدوه کېدی شي.

د قرآن له ويناوو معلومېږي چې له ټولو پيغمبرانو عليهم السلام سره همدا معامله شوې، چا چې تر ټولو زيات د دوی مخالفت ته ملا تړلې، هغه دين پلورونکي ټګمار مذهبي مشران وو چي تر ټولو مخکې ئې بايد په هغوی ايمان راوړی وی، خو دوی له دين دکان جوړ کړی وو او له مذهب دام!! پيغمبرانو حقيقي دين ته بللي، له الله تعالی وېري ته، حق او عدالت ته، له حرامو ځان ساتلو ته، صداقت او رښتيا ته او دا هغه څه وو چې دوی ئې منلو ته تيار نه وو، دوی د هر نوي پيغمبر مقابله په دې سره کوله چي خلکو ته به ئې ويل: په ده کي هغه ځانګړتياوي نشته چي په مخکنيو پيغمبرانو کي وې، عوامو له دوی د مخکنيو پيغمبرانو په اړه هغه څه اورېدلي وو او هغه څه ئې هغوی ته منسوب کړي او په هغو الفاظو ئې ستايلي وو چې يوازي له الله تعالی سره ښايي، دوی پيغمبران د خدايۍ او الوهيت مقام ته رسولي، عوام د دوی د غلطو تبليغاتو تر اغېز لاندي له پيغمبرانو د هغه څه انتظار کاوو چې په وس کي ئې نه وو، قرآن دا حالت څومره ښکلی او دقيق انځوروي، هلته چي فرمايي:

وَقَالُواْ لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفۡجُرَ لَنَا مِنَ ٱلۡأَرۡضِ يَنۢبُوعًا * أَوۡ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٞ مِّن نَّخِيلٖ وَعِنَبٖ فَتُفَجِّرَ ٱلۡأَنۡهَٰرَ خِلَٰلَهَا تَفۡجِيرًا * أَوۡ تُسۡقِطَ ٱلسَّمَآءَ كَمَا زَعَمۡتَ عَلَيۡنَا كِسَفًا أَوۡ تَأۡتِيَ بِٱللَّهِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ قَبِيلًا * أَوۡ يَكُونَ لَكَ بَيۡتٞ مِّن زُخۡرُفٍ أَوۡ تَرۡقَىٰ فِي ٱلسَّمَآءِ وَلَن نُّؤۡمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيۡنَا كِتَٰبٗا نَّقۡرَؤُهُۥۗ قُلۡ سُبۡحَانَ رَبِّي هَلۡ كُنتُ إِلَّا بَشَرٗا رَّسُولٗا * وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤۡمِنُوٓاْ إِذۡ جَآءَهُمُ ٱلۡهُدَىٰٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَبَعَثَ ٱللَّهُ بَشَرٗا رَّسُولٗا *

الاسراء: ۹۰-۹۴

او وئې ویل: تر هغه به هیڅکله دربانديي باور ونه کړو چې له زمکې یوه چینه راته جاري نه کړې، یا د کجورو او انګورو داسې باغ دې وي چې هري خوا ته ویالې په کې وبهوې او یا لکه څنګه چې ګمان کوې د آسمان یوه ټوټه پر موږ راپرې باسې، یا خدای او فرشتې مخامخ راولې، یا د سرو سپينو زرو کور ولرې، یا آسمان ته لوړ ولاړ شې او پورته تګ دې هم تر هغه نه منو چې داسې کتاب درسره راوړې چې موږ ئې ولولو، ورته ووایه: پاکي زما رب لره ده ، آیا زه له یوه داسې انسان پرته بل څه یم چې د پیغمبر په توګه لېږل شوی؟ او خلکو ته د هدایت له راتلو وروسته یوازې دې خبري دوی له ایمان راوړو منع کړل چې ویل ئې: آیا خدای یو انسان د پیغمبر په توګه رالېږلی؟!!

ګورئ چې (خلك) دغې خبري له ایمان راوړلو منع کړي چې پیغمبر ئې د نورو انسانانو په څېر یو انسان موندلی، داسې چې حیرتناك او خارق العاده کارونه نشي کولی، د ده په خوا کې نه څوك خدای په څرګنده ګوري او نه د فرشتو لښکري، آسمان ته نشي ختلی، له زمکې چینې نشي راخوټولی، سره او سپین زر ئې په لاس کې نشته، د باغونو او بنګلو خاوند نه دئ!!

د یهودانو مذهبي مشرانو د خپلو پیغمبرانو په اړه خلکو ته همدا ویلي وو چې دوی دغه ټول کارونه کولی شو، نو ځکه ئې د عیسی علیه السلام په څېر په هغه پیغمبر هم ایمان رانه ووړ چې معجزې ئې تر ټولو پیغمبرانو زیاتې وې!!

پیغمبر یوازې د الله تعالی د پیغام حامل نه دئ، دنده ئې په دې کې نه راخلاصه کېږي چې الهي پیغام په امانت او صداقت سره او په بشپړه توګه خلکو ته ورسوي، بلکې هغه د انسانانو لپاره قدوه، اسوه او بېلګه دئ، هغه دا الهي پیغام هم په خپلې ژبې سره خلکو ته بیانوي او هم ئې په خپل عملي ژوند کې دوی ته انځوروي، موږ د پیغمبر په شخصیت او عملي ژوند کې هغه څه ګورو چې الله تعالی ئې د هر انسان په ژوند کې لیدل

غواړي، که څوك غواړي په دې پوه شي چې خپل رب ئې څه ترې غوښتي، د ده لپاره څنګه ژوند، څنګه وينا، کومه عقيده، کوم عمل او څنګه اخلاق غوره ګڼي، نو ځواب ئې دا دئ چې د پيغمبر په څېر ژوند، وينا، عقيده، عمل او اخلاق. پيغمبر په حقيقت کې د الهي پيغام عملي تجسم دئ، اللّٰه تعالیٰ چې انسانانو ته د کامل او غوره انسان د جوړېدو لپاره کومې لارښوونې رالېږلې هغه د پيغمبر په شخصيت کې ځرګندې شوې، کامل انسان هغه دئ چې د پيغمبر په څېر وي، اللّٰه تعالیٰ هغه بنده او د ده قول او عمل خوښوي چې قول او عمل ئې د پيغمبر په څېر وي، پيغمبر د انساني ټولنې د معنوي او اخلاقي کمال او ارتقاء لپاره د پای او انتهاء هغه نقطه ده چې تر ټولو د لوړ شخصيت خاوندان، باهمته او اولوالعزمه انسانان وررسېدی شي او هيڅ انسان ترې لوړ نشي تېرېدی، که وغواړو دا مطلب د يوه ګراف په ذريعه تشريح کړو؛ نو د ګراف په بې انتهاء پای کې اللّٰه جل شانه دئ، مسلمان په دې ګمارل شوی چې په همدې لورې به درومي، اللّٰه تعالیٰ ته به د نږدې کېدو هڅه کوي، په الهي اخلاقو به ځان سنګاروي، په دې لارښوونې به عمل کوي چې (تخلقوا بخلق اللّٰه: په الهي اخلاقو ځان سمبال کړئ، الهي اخلاق ځان ته غوره کړئ)، الهي اخلاق په حقيقت کې د بې انتهاء معنوي کمال او ارتقاء هغه لوړه څوکه ده چې هغې ته رسېدل د انسان له وسه وتلې ده، هغې څوکې ته نږدې کېدا ممکنه ده خو رسېدا محال. پيغمبران عليهم السلام دې لوړې څوکې ته د رسېدلو په لار کې هغه ځای ته رسېږي چې د انسان لپاره وروستی او آخري معراج دئ، په يوه بې انتهاء او پای نه منونکې مسير کې وروستی تم ځای او د توقف آخري پړاو، هيڅ انسان ته تر دې نقطې آخوا تېرېدا ممکنه نه ده. د پيغمبرانو عليهم السلام شخصيت د انساني لوړو اخلاقو، د ده اوچتو معنوي ځانګړتياوو او د غوره صفاتو او خصوصياتو لپاره وروستی معراج او د ګراف آخري لوړه څوکه ده. هغوی په هر څه کې د نورو لپاره بېلګه، اسوه او قدوه دي، اللّٰه جل شأنه له ګناه، خطأ او

اشتباهاتو خوندي او مصئون ساتلي، له فکري، اخلاقي او عملي پلوه له گناه او خطأ معصوم دي، د گناه عصمت په دې معنی چي که کله د انساني طبیعت په مقتضاء له دوی کومه وړه اشتباه هم وشي، الله جل شأنه یي ډېر ژر متوجه کوي، د اشتباه مخنیوی او جبران کوي او تکرار ته ئې نه پرېږدي. په دې معنی هغوی معصوم دي او الله جل شانه له گناه مصئون ساتلي، الله تعالی د خپل رسالت او پیغام لپاره داسي شخصیتونه غوره کوي چي دا دنده په بشپړ امانت او صداقت سره خلکو ته ورسوي، د یوه پیغمبر په ځای بل پیغمبر هغه مهال لېږلی چي د مخکني پیغمبر د دعوت ټولي نښي، اغېز او اثر زایل او له منځه تللی، هر پیغمبر چي راغلی، خلك په دې مکلف شوي چي په همدې نوي پیغمبر به ایمان راوړي، مخکنی پیغمبر او امت ئې هم په دې مکلف شوي چي په هغه ایمان راوړي او ملگرتیا ئې وکړي، لکه چي قرآن فرمایي:

وَإِذْ أَخَذَ ٱللَّهُ مِيثَٰقَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ لَمَآ ءَاتَيْتُكُم مِّن كِتَٰبٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِۦ وَلَتَنصُرُنَّهُۥ ۚ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِى ۖ قَالُوٓاْ أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَٱشْهَدُواْ وَأَنَا۠ مَعَكُم مِّنَ ٱلشَّٰهِدِينَ *

آل عمران: ۸۱

او کله چي الله مو د پیغمبرانو ژمنه واخیسته چي دا دئ تاسو ته مي کتاب او حکمت درکړ، نو که بیا تاسو ته داسي کوم پیغمبر راغی چي تاسو ته د درکړی شوي کتاب تصدیقوونکی وي نو حتماً به ایمان پرې راوړئ او مرسته به ئې کوئ، وئې فرمایل: آیا په دې اقرار کوئ او پر دې باندي زما دا پېټی (پر اوږو) اخلئ؟ وئې ویل: اقرار کوو، وئې فرمایل: نو شاهد اوسئ چي زه هم له شاهدانو څخه یم.

یعني له پیغمبرانو الله تعالی دا ژمنه اخیستې ده چي یو به د بل ملاتړ او مرسته کوي، په دې ژمني کي د دوی امتیان هم شامل دي، دوی

به هم د خپلو پېغمبرانو پر پله گام ږدي او د هر مؤمن او د کتاب تصدیقوونکي ملگرتیا او ملاتړ به کوي. څوك چي دا کار ونکړي په حقیقت کي ئې له الله سره کړې ژمنه ماته کړې او د پېغمبرانو له لاري منحرف شوی، دا ځکه چي له انبیاوو دا عهد او پیمان اخیستل شوی چي که له دوی وروسته داسي بل پیغمبر راځي چي د دوی د دعوت مصدق وي، نو هرومرو به پر هغه ایمان راوړي او د هغه تأیید او ملگرتیا به کوي او د دوی امتونه او پلویان هم مکلف شوي چي په همغه نوي دعوت او نوي پیغمبر به ایمان راوړي.

پر هر پیغمبر له حالاتو سره سم او د شرائطو له غوښتنو سره سم کتاب، صحیفه او احکام نازل شوي، چا ته کتاب ورکړی شوی، چاته صحیفې او څوك په دې مکلف شوی چي د خپل دور او یا له ده مخکي پیغمبر دعوت وچلوي، هغه تجدید کړي او د هغه طرف ته بلنه ورکړي.

د پیغمبرانو شمېر ډېر دئ، د آدم علیه السلام له پیدایښته سره سم د دوی د لېږلو سلسله پیل شوې او دا لړۍ پر محمد علیه السلام پای ته رسېدلې، له ده وروسته بل پیغمبر نه مبعوث کېږی، تر قیامته پوري ټول خلك پدې مکلف دي چي د محمد صلی الله علیه وسلم په رسالت ایمان راوړي او هغه دین ومني چي ده راوړی، دا ځکه چي الله تعالی دی په داسي وخت کي په پیغمبرۍ مبعوث کړ چي پیغام او رسالت ئې تر قیامته له هر راز تحریف خوندي پاته کېدی شي، د ده په لاس د لېږل شوي قرآن د خوندي او محفوظ پاته کېدو انتظام شوی، دا دئ گورئ چي د قرآن له راتلو څوارلس پېړۍ تېري شوې خو په یوه حرف او حتی زور او زېر کي ئې تغییر رانه غی، دا کار تر دې د مخه ممکن نه وو، د نورو پیغمبرانو علیهم السلام په لاس لېږل شوي کتابونه له منځه ولاړل، له هر یوه یوه وړه برخه حتی د څو جملو په اندازه هم نه ده پاتې شوې، د همدې لپاره تر محمد علیه السلام وروسته د بل پیغمبر د لېږلو ضرورت منتفي شوی، د

قرآن په شته والي کي نه د بل کتاب د لېږلو ضرورت شته او نه د بل پيغمبر.

د پيغمبرانو عليهم السلام يو خصوصيت دا دئ چي هر يو ئې د مخکني پيغمبر او د هغه د دعوت تصديق کوي او د راتلونکي پيغمبر زېری او بشارت ورکوي، دا د تېر قيادت تأييد او د راتلونکي مشرتابه زېری ورکول، هغه څه دي چي له نورو زعامتونو د دوی توپير په گوته کوي، هغه څه چي د نړۍ د سياسي زعامتونو له کړنلاري سره ژور توپير لري، د نورو سياسي زعامتونو خصوصيت دا وي چي تر ځان مخکي قيادتونه محکوموي، د دوی په ضد تبليغات کوي، د ناخوالو عامل ئې گڼي، د روان بد حالت او ستونزو مسئوليت د دوی په غاړه اچوي، خلکو ته وايي: موږ ته يو ويجاړ نظام، ناکامه اداره، اقتصادي ستونزي، امنيتي مشکلات او اجتماعي کړاوونه په ميراث پاته دي، غواړي په دې کار سره له يوې خوا د خلکو پام له مخکني قيادت ځان ته راواړوي او له بله پلوه خپله ناکامي توجيه کړي، د دوی بل بد خصلت دا دئ چي په خپلي خوا کي د نوی قيادت راولاړېدو او وده نه خوښوي، هر هغه څوك ټکوي چي د دوی اقتدار او زعامت گواښي، او د دې امکان او استعداد په کي گوري چي د دوی ځای به ونيسي او په راتلونکي کي به د ولس قيادت ترلاسه کړي، نه پرېږدي د دوی په څنگ کي بل شخصيت وده وکړي، لکه په غرب کي چي همدې ذهنيت د داسي مشهور متل حيثيت غوره کړی چي وايي: لوی قيادتونه ستري وني ته ورته وي چي ترې لاندي بل بوټی شين کېدی نشي، په دې متل کي د غربي سياسي او اجتماعي قيادتونه او د دوی دا خصلت په ډېره دقيقه توگه انځور شوی، هلته لوی لوی شخصيتونه داسي وي لکه گڼي او ستري وني چي تر سيوري لاندي ئې بل بوټی او ونه نشي شنه کېدی، همدا د هغوی خصوصيت دئ، که خروشف راځي بايد ستالين محکوم کړي او حتی مجسمه ئې بايد محاکمه کړي، که گورباچوف راځي بايد بريژنيف او تر

ځان مخکې ټول نور زعامتونه په دې متهم کړي چي شوروي اتحاد ئې په يوې ناکامي جګړې کي ښکېل کړ او دا ټولي ستونزي او کړاوونه ئې ده ته په ميراث پرېښودل، بايد ماوتسه تونګ د هغه چا په لاس محاکمه شي چي د ده د اقتدار په وخت کي ئې د لارښود په سترګه ورته کتل او د ده افکارو ته د خپل اخلاص ښرګندولو لپاره به ئې د ده کتابونه په جيب کي ګرځول، همداسي چي هر چا اقتدار له لاسه ورکړی، که څه هم د اقتدار په شپو ورځو کي خلکو د ځانځني ترپولي د دوی توصيف او ستاينه کړې، د مريي په شان ئې د دوی اطاعت کړی، خو چي د اقتدار له کرسۍ کوز شوی نو خپلو نږدې ملګرو او پلويانو په کلکه محکوم کړی، بيا ئې مجسمې هم محاکمه شوې او رانسکوري شوې، هو! دا د يوې غېرديني ټولني د زعامت او مشرتابه ځانګړتيا ده چي د اقتدار په وخت کي هيچا ته د دې موقع او مجال نه ورکوي چي وده وکړي او بل شخصيت د دوی تر څنګ تبارز وکړي، حال دا چي د پيغمبرانو په اړه قرآن فرمايي: هغوی د تېرو پيغمبرانو د دعوت تصديق کوي او د راتلونکو پيغمبرانو د راتلو زېری ورکوي، ځان او خپل پلويان په دې مکلف ګڼي چي په ر اتلونکي پيغمبر به ايمان راوړي او د هغوی ملګرتيا او تأييد به کوي، لکه چي قرآن فرمايي:

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُولٍ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِى ٱسْمُهُۥٓ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ قَالُوا۟ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ * الصف: ۶

او هغه وخت راپه ياد کړئ چي عيسی د مريمې زوی بني اسرائيلو ته وويل: يقيناً چي زه د الله له لوري تاسو ته استازی او پيغمبر يم، د تورات تصديقوونکی او د هغه نبي (د راتلو) زېری ورکوونکی چي له ما وروسته به راځي، نوم ئې احمد دئ، خو کله چي له ښرګندو نښو سره ورته راغی وئې ويل: دا خو ښرګند سحر دئ.

ګورئ چي عيسی عليه السلام مخکنی پيغمبر، د هغه دعوت او د ده

په لاس راغلی کتاب تصدیقوي او د راتلونکي پیغمبر په اړه خلکو ته زېرى ورکوي، ذهناً ئې د ده ملګرتیا ته تیاروي او راتلو ته ئې لار آواروي.

قرآن عظیم الشأن موږ ته لارښوونه کوي چي پیغمبران علیهم السلام د دې لپاره رالېږل شوي چي انسان د فلاح او سعادت لاري په موندلو کي د دوی لارښوونو ته اړ او محتاج دی، دا ځکه چي تاسو د دې عالم هر څه داسي ګورئ چي په فطري او طبیعي توګه وحي ورته شوې، د ژوند تګلاره ورښودل شوې، د کوم مقصد لپاره چي پیدا شوی او کوم کار چي ورسپارل شوی، د سر ته رسولو فهم، شعور او اراده ئې ورکړی شوې، پوهېږي چي څه وکړي او څه ونه کړي، څه وخوري او څه ونه خوري، خو انسان چي د کوم ستر مقصد لپاره پیدا شوی، د هغه د سرته رسولو لپاره پر فطري لارښووني برسېره مزید هدایت او لارښووني ته ضرورت لري، که تاسو انسان له حیواناتو سره مقایسه کړئ نو انسان به تر هر څه زیات لارښووني، پالني او ساتني ته اړ او محتاج ومومئ، اکثر حیوانات به داسي وګورئ چي له پیدایښت سره سم، او دنیا ته له راتلو لنډه موده وروسته له مور او پلار مستغني او بې نیازه شي، لنډه موده وروسته خوراك کولی شي، که په وچه کي پیدا شي نو په خپلو پښو تلی شي، که په بحر کي پیدا شي نو لامبو وهلی شي، د مور او پلار له وینا پرته همغه څه خوري چي ګټه وررسوي او د هغه څه له خوراکه ډډه کوي چي تاوان ورته لري، خو د انسان ماشوم تر اوږدې مودې شدیداً د مور او پلار پالني ته اړ او محتاج وي، د اور او د اوبو فرق نشي کولی.

څومره چي انسان د پلار او مور لارښووني، پالني او روزني ته اړ دئ همدومره د پیغمبرانو لارښووني ته اړ دئ، هغه د پیغمبر له لارښووني پرته نه خپل ځان پېژندلی شي، نه دا پراخ عالم او کائنات، او نه د الله تعالی په لوري خپله لار، نه په دقیقه توګه د حق او د باطل ترمنځ تفکیك کولی شي، نه د عدل او ظلم ترمنځ توپیر، او نه مفید او مضر او حلال او حرام

سره ښېلولی شي، دا سمه ده چي انسان ته عقل او شعور ورکړی شوی چي د دې په مرسته کولی شي څه ناڅه ښه او بد سره ښېل کړي، او له دې اړخه ترنورو ژوو مخکي دئ، خو یوازي د عقل او شعور په مرسته، ځان او ټول عالم پېژندل او بیا د یوه جامع او کلي معرفت په رڼا کي خپله تګلاره ټاکل ورته ممکن نه دي، انسان د عقل او شعور په څنګ کي دې ته ضرورت لري چي د لارښووني او هدایت لپاره ئې پیغمبران ولېږل شي، د همدې لپاره الله تعالی د زمانې په هر پړاو کي د خلکو د لارښووني او هدایت لپاره پیغمبران لېږلي.

قرآن عظیم الشأن په دې ارتباط فرمايي:

كَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِيكُمۡ رَسُولٗا مِّنكُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡكُمۡ ءَايَٰتِنَا وَيُزَكِّيكُمۡ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمۡ تَكُونُواْ تَعۡلَمُونَ * البقره: ۱۵۱

همداسي لکه چي په تاسو کي مو ستاسو له منځه داسي پیغمبر درولېږو چي زما آیتونه درباندي لولي، ستاسو روزنه کوي، علم او حکمت درښيي او هغه څه درښيي چي نه پرې پوهېدئ.

یعني پیغمبران د دې لپاره لېږل شوي چي د الله جل شأنه آیتونه خلکو ته واوروي، له شرك، فساد او بدکارۍ ئې وژغوري، د دوی ټولنه له مفاسدو او مظالمو تزکیه او پاکه کړي، د هغوی عقاید تزکیه کړي، هغوی ته کتاب وروښيي، د دې کتاب د پلي کولو او تطبیق طریقه ورزده کړي، دلته له کتاب مراد هغه احکام دي چي الله جل شانه په خپل کتاب کي نازل کړي او له حکمت مراد د دې احکامو د تطبیق لاري، چاري او طریقې دي. یعني پیغمبران علیهم السلام هم خلکو ته الهي احکام او د دین او دنیا اړوند ضوابط او قواعد ښيي، هم د دوی د ژوند اهداف او مقاصد ورښيي او هم دغو اهدافو ته د رسېدلو طریقې ورښيي، هم خلکو ته کتاب ښيي او هم د دې کتاب د تطبیق او عملي کولو چاري ورښيي او ټول هغه څه ورښيي چي په خپله پرې پوهېدی نشول.

گورئ چي په دې مبارك آيت كي موږ ته لارښوونه شوې چي پيغمبران عليهم السلام موږ ته هغه څه هم راښيي چي پرې پوهيدى نشو، وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ: او هغه څه درزده كړي چي نه پرې پوهېدئ، تاسو په هغه د پوهېدو توان نه درلود، درته ممكنه نه وه چي پرې وپوهېږئ.

لَقَدْ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبْلُ لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ * آل عمران : ۱۶۴

يقيناً چي الله پر مؤمنانو احسان وكړ چي په دوى كي ئې د دوى له منځه داسي پېغمبر مبعوث كړ چي د ده آيتونه پرې لولي، د دوى روزنه كوي او كتاب او حكمت ورښيي، په داسي حال كي چي تر دې د مخه په ښرگندي تېروتني كي وو.

په دې مبارك آيت كي چي د احد د جگړي په ارتباط نازل شوى مسلمانانو ته ويل شوي: پېغمبر خو هغه څوك دئ چي تاسو د ده په لاس له ضلالت او بې لاريتوبه وژغورل شوئ، د ده بعثت خو پر تاسو د الله تعالى يوه ستره پېرزوينه وه، ده درته حلال او حرام وښودل، ستاسو روزنه ئې وكړه، كتاب او حكمت ئې دروښود، په غنائمو كي غلول خو د ده لخوا خيانت وگڼل شو، تر دې د مخه خو غنيمت يا د زورورو قومندانانو حق گڼل كېدو او يا د هغه چا چي په لاس كي ئې پرېوتى وو، كمزوري تل ترې محروم وو، ده درته وويل چي غنايم به د جنگ په پاى كي راغونډېږي او په ټولو مجاهدينو به مساويانه وېشل كېږي، ولي مو د پېغمبر عليه السلام په اړه بې ځايه تشويشونه كول؟!

په دې اړه د ابراهيم او اسمعيل عليهما السلام په دعا كي كي داسي راغلي:

رَبَّنَا وَٱبۡعَثۡ فِيهِمۡ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَيُزَكِّيهِمۡۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ * البقره: ۱۲۹

اې زموږ ربه! په دوی کې په خپله له دوی داسې پېغمبر مبعوث کړه چې ستا آيتونه پرې لولي، کتاب او حکمت ورښيي او روزنه ئې کوي، بې شکه چې همدا ته باحکمته عزتمن يې.

قرآن د ابراهيم عليه السلام په قصې کې زموږ په وړاندي د پيغمبرانو عليهم السلام د شخصيت او مأموريت په اړه يو ډېر دقيق او جامع تصوير ږدي، هلته چي وايي: الله تعالی اراده کړې وه چې په مکه کې د توحيد بنسټ کېښودی شي او دلته کعبه او د موحدينو د راغونډېدو مرکز جوړ شي، غوښتل ئې دا مرکز د يوه ستر موحد او بت ماتوونکي په مبارك لاس بناء شي، ابراهيم او د ده سرتېری زوی اسمعيل عليهما السلام ئې د دې ستر کار لپاره غوره کړل، هغه په عراق کې د يوه بت لمانځونکي او بت جوړوونکي په کور کې پيدا شو، د نمرود تر سلطې لاندي يوې شرك وهلې جاهلي ټولني کې، هلته چې خلك هم د ژوندي نمرود په وړاندي سر ټيټوي او هم له مرگ وروسته د ده مجسمې ته!! خو ابراهيم عليه السلام ته نه د مړه بت لمانځل د منلو وو او نه د ظالم نمرود واکمني، پلار او قوم ته ئې ويل: دا ستاسو د لاس او ذهن مولود جعلي خدايان نه منم، نه دا بتان، نه دا لمر، سپوږمۍ او ستوري او نه هيڅ فنا کېدونکی په خدايئ منم، الله همغه دئ چې هر څه ئې پيدا کړي. خو کله چې ئې وليدل دا خلك يوازي د ده په بلني او استدلال له شرك لاس نه اخلي، پرېکړه ئې وکړه چې دا بتان رانسکور کړي، پوهېدو چې هم د نمرود ظالمانه واکمني د دغو بتانو په بنسټ ولاړه ده او هم د ولس د مظلوميت او په خوارۍ، ذلت او جهل کې د ژوند کولو عامل ئې همدا بتان او د هغوی لمانځنه. نه ئې د ولس د انتقام پروا وکړه او نه د نمرود له غضب وېره، يوازي وو، له يوه تبر پرته ئې بل څه نه شو برابرولی، خو دغو اندېښنو د ده اراده او عزم نه شو بدلولی،

تبر په لاس د بتانو خوني ته ورننوت، ټول ئې يو په بل پسي رانسکور کړل او تبر ئې د ستر بت په غاړه کي ځوړند کړ او له خوني په ډاډه زړه ووت. خلك له مېلې راوګرځېدل، هلته ئې نمرود ملانځلی وو، کور ته تر تلو مخکې بايد د نمرود بتان هم وملانځي، خو دلته ئې ناڅاپه ټول بتان مات، نسکور او نړېدلي وموندل او ستر بت مزيد سپك شوی، تبر ئې په غاړه کي، د نورو د ماتولو اتهام ورته متوجه، خو نه اتهام ردولی شي او نه اصلي ماتوونکی ښودلی شي، دا همغه خدايان وو چي خلکو له دوی د خپلو حاجتونو ترسره کېدو او د ستونزو د حل طمع کوله او دا ورته تلقين شوې وه چي د ستونزو د حل مرجع دغه ده، ستاسو د مشکلاتو عامل نظام او واکمنان ئې او د دوی تصرفات نه دي، مشکلات مو له دې راولاړ شوي چي دا خدايان درنه ناراضه دي. او دا هغه څه دي چي هر نمرودي نظام تر هر څه مخکې او زيات ورته ضرورت لري. له ابراهيم پرته بل څوك په دې کار نه شو تورن کېدی، هغه ئې راحاضر کړ، پوښتنه ئې وکړه: دا کار تا کړی؟ ابراهيم عليه السلام د داسي غونډې، همدې حالت او د بت ملانځونکو داسي يوې پوښتني ته منتظر وو، وئې ويل: تبر خو د ستر بت په غاړه کي دئ، له هغه پوښتنه وکړئ که خبري کولی شي!! ځواب ئې ورکړ: ابراهيمه! ته خو پوهېږې چي دوی خبري نه شي کولی! هغه همدا ځواب غوښتو، وئې ويل: نو دا تاسو څنګه د هغه څه عبادت کوئ چي نه خبري کولی شي، نه له ځانه ضرر دفع کولی شي، نه بل ته ګټه رسولی شي، افسوس پر تاسو او ستاسو پردغو معبودانو!! د قوم او د دوی د سالار نمرود پرېکړه معلومه وه، زندان، په اور سوزول، داسي سزا چي د نورو لپاره عبرت شي. خو ابراهيم عليه السلام د نمرود له لوري د ده د مرګ او سوزولو د پرېکړي د اورېدو په ځواب کي وويل: د مرګ ژوند پرېکړه هغه ذات کوي چي دا لمر له مشرقه راپورته کوي او په مغرب کي ئې پرې باسي، اور ته د لوېدو په وخت کي ئې ويل: الله راته کافي دئ، هماغه تر ټولو غوره وکيل او نصير. الله تعالی دا ابراهيم د کعبې د جوړولو لپاره له سوزېدو وژغورو، له عراق

ئې شام ته او بیا له هغه ځایه مکې ته راووست، دلته ئې په بې اوبو او وحشتناك بیابان کي د هاجر او تي خور اسمعیل یوازي پرېښودو امر ورته وکړ، په دې ستر امتحان کي هم بریالی شو، کله چي اسمعیل ځوانۍ ته ورسېد، په خوب کي ئې داسي څه ولیدل چي د اسمعیل د قرباني کولو اشاره ئې ور ته کوله، د ده لپاره همدا اشاره کافي وه، زوی ته ئې دا خبره وکړه، هغه په ځواب کي ورته وویل: پلاره! څه چي درته ویل شوي، هغه ترسره کړه، ما به صابر او مطیع ومومې، په دې لوی او خطرناك امتحان کي دواړه بریالي شول او اوس نو دوی د هغه ستر کار لپاره جوګه شوي چي د زمکي پر سر د الله مبارك کور، کعبه، د موحدینو قبله د دوی په لاس جوړه شي، دوی چي کله د دیوالونو په اوچتولو لګیا او ډبري ئې یوه د بلې په سر ایښودې، دا وینا ئې په ژبه وه: اې زموږ ربه! له موږ ئې قبول کړه، بې شکه چي ته خو ښه پوه اورېدونکی یې. اې زموږ ربه! موږ دواړه درته منقاد او تابع وګرځوه او له اولادې مو تا ته یو منقاد امت او موږ ته زموږ دیني مناسك راوښیه او توبه مو قبوله کړه، یقیناً چي ته ډېر مهربان توبه قبلوونکی یې. په دوی کي په خپله له دوی داسي پېغمبر مبعوث کړه چي ستا آیتونه پرې لولي، کتاب او حکمت ورښیي او روزنه ئې کوي، بې شکه چي همدا ته باحکمته عزتمن یې.

په هغي وېروونکې بیدیا کي د دوو مهاجرو او له خپل هیواد د شړل شوو په لاس چي کوم کور جوړ شو، دا دئ څلور زره کاله وروسته هم، هر کال تر شلو لکو زیات خلك د هغه طواف کوي، همدلته د دوی پر پله ګام ږدي او همغه څه کوي چي دوی دواړو له خپل رب غوښتي وو.

قرآن د بني اسرائیلو او هري هغي مذهبي ډلي غلط تصورات رد کړي چي مذهب او مذهبي مقام موروثي ګڼي او ګمان کوي چي له پلار اولاد ته په میراث رسي او دا طمع لري چي پېغمبرانو او د الله دوستانو ته د انتساب په وجه د الله د پېرزوینو وړ، د امامت وارث او د جنت مستحق

دي، دوی ته ویل شوي چي نه مذهب او عقیده داسي شی دئ چي په میراث وړل کېدی شي او نه مذهبي مقام داسي مقام دئ چي له پلاره اولاد ته په میراث رسېدی شي، د الله په دین کي له هر چا سره معامله د ده د عقیدې او عمل له مخي کېږي، له هر چا به د خپلو کړو وړو پوښتنه کېږي، پېغمبرانو ته ځان منسوبول او ځان د دوی د مقام او منزلت وارث ګڼل او له دې لاري د امتیازاتو ترلاسه کول، دا هغه کارونه دي چي د بني اسرائیلو ټګمارو مذهبي مشرانو کول. دوی ځان د الله د خاصي کورنۍ غړي، د پېغمبرانو ورثه او ځای ناستي ګڼل او ابراهیم علیه السلام ته ئې ځان منسوباوو، الله تعالی د دوی په ځواب کي فرمايي: ابراهیم مشرك نه وو، خپل اولاد ته ئې دا غوښتي وو چي د خلکو د ارشاد او هدایت لپاره ئې امامت او قیادت په برخه شي، خو الله تعالی د ده د غوښتنې په ځواب کي ویلی وو: دا مقام د ظالمانو په برخه کېدی نشي، ابراهیم علیه السلام خو کعبه د دې لپاره جوړه کړه چي دا د امن کور وي، د امن وسیله وي، دلته خلك په ډاډ او اطمئنان سره د الله عبادت او ذکر وکولی شي، ده خو دا تمنا کړې وه چي د دې سیمي اوسېدونکي د الله شاکر بندګان وي، تل په دوی کي داسي پېغمبران مبعوث شي چي دوی ته دین وښيي او له ګناهونو ئې وژغوري، ده خو خپل اولاد ته د دې توصیه کړې وه چي د یوه الله عبادت به کوي، د ابراهیم او ستاسو د جد یعقوب علیهما السلام توصیه خو دا وه، تاسو څنګه له خپل شرك، فساد، ظلم، د دین او دیندارانو له دښمنۍ سره سره ځان هغوی ته منسوبوئ؟!!

دا مطلب د قرآن عظیم الشأن په ډېرو ځایونو کي توضیح شوی چي د پیغمبرانو د بعثت مخکي تاسو په داسي ناپوهۍ او جهالت کي وئ چي ترې وتلی نشوئ او د سعادت لار مو نشوی موندلی، حتی پیغمبر علیه السلام ته فرمايي:

وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدَىٰ *

آیا ضال (لاروړی) ئې ونه موندې چي هدایت ئې کړې .

چي پیغمبر علیه السلام ته داسي خطاب کیږي، د دې معنی دا ده چي انسان من حیث الانسان وحي ته اړ او محتاج دئ، ځکه نو الله تعالی د انسان د هدایت او لارښووني لپاره وحي رالیږلې او پیغمبر ئې مبعوث کړی.

قرآن عظیم الشان فرمایي چي څوك پر پیغمبر ایمان نه لري، هغه ئې ځان ته لارښود نه دئ ټاکلی او هغه رڼا ئې نه ده په برخه شوې چي الله تعالی د پیغمبر په لاس رالیږلې، مثال ئې هغه چا ته ورته دئ چي د ژور سیند د اوبو په تل کي وي، د بحر څپې ئې پر سر، یوه د بلي د پاسه، او تر څپو بر پر سیند پرېږي تیارې وربځي، تیارې یوه د بلي د پاسه، هومره تیاره او داسي تك تور محیط او ماحول چي حتی که خپل لاس راوباسي نه ئې شي لیدلی، یعني هغه د کفر په وجه په داسي یوه تیاره محیط کي واقع دئ چي حتی خپل ځان هم نشي پېژندلی، څه دا چي خپل ماحول او محیط درك کړی شي، لکه چي فرمایي:

أَوْ كَظُلُمَٰتٍ فِى بَحْرٍ لُّجِّىٍّ يَغْشَىٰهُ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِۦ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِۦ سَحَابٌ ۚ ظُلُمَٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَآ أَخْرَجَ يَدَهُۥ لَمْ يَكَدْ يَرَىٰهَا ۗ وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ ٱللَّهُ لَهُۥ نُورًا فَمَا لَهُۥ مِن نُّورٍ * النور:۴۰

او لکه په ژور بحر کي هغه تیارې چي یوه د بلي له پاسه څپو پوښلی وي، او له پاسه ئې وربځي، تیارې ځیني د ځینو نورو پرسر، که خپل لاس راوباسي نه ئې شي لیدی، او چاته چي الله کومه رڼا نه وي ورکړې نو هیڅ رڼا به ئې په برخه نشي.

قرآن له پیغمبرانو علیهم السلام او د دوی له رسالت او لارښوونو منکر کافران له مړو سره تشبیه کوي او فرمایي:

أَوَ مَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَٰهُ وَجَعَلْنَا لَهُۥ نُورًا يَمْشِى بِهِۦ فِى ٱلنَّاسِ كَمَن

مَّثَلُهُۥ فِى ٱلظُّلُمَٰتِ لَيۡسَ بِخَارِجٍ مِّنۡهَاۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلۡكَٰفِرِينَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ * الانعام: ۱۲۲

آيا هغه چي مړ وو، بيا مو راژوندی کړ او داسي رڼا مو ورپه برخه کړه چي په هغې سره په خلکو کي تگ کولی شي، هغه چا ته به ورته وي چي په داسي تيارو کي وي چي ترې وتونکی نه وي، کافرانو ته همداسي هغه څه ښايسته شوي چي دوی ئې کوي.

په دې مبارك آيت کي څو ډېري مهمي او اساسي خبري په ايجاز او اختصار سره شوې:

- کفر داسي دئ لکه مرگ او ايمان داسي دئ لکه ژوند، کافر د مړي په څېر دئ او مؤمن د ژوندي په څېر.
- څوك چي کافر وو او الله تعالی ايمان ورپه برخه کړ داسي دئ لکه چي مړ وو او الله تعالی راژوندی کړ.
- د الله تعالی لارښود کتاب داسي دئ لکه روڼ څراغ چي په تياره کي انسان ته لار ښيي.
- د دې روڼ څراغ په رڼا کي انسان کولی شي د خلکو په منځ کي د تلو لار ځان ته روښانه کړي، دوست او دښمن، صالح او طالح، مؤمن او منافق، ښه او بد وپېژني، لوړي او ژوري ووېني، خنډونه او گړنگونه ورته جوت شي.
- بې ايمانه انسان په يوې کفري ټولني کي هغه چا ته ورته دئ چي په پرېړو تيارو کي پروت وي او د وتلو ټولي لاري پرې بندي وي.
- دا تياره په حقيقت کي د جهل، شرك او کفر هغه تياره ده چي د ده پر زړه، دماغ او سترگو ئې سيوری غوړولی، د ده معيارونه ئې مختل کړي، د ده احساسات او مشاعر ئې ځپلي، خپل بدي کړني ئې ورته ښايسته کړې.

دا آیتونه موږ ته ښيي چي انسان پیغمبرانو ته اړ او محتاج دئ، الله جل شأنه د ده د اړتیا رفع کولو او د ده د لارښووني او هدایت لپاره پیغمبران رالیږلي. پیغمبر موږ ته د داسي اسوې او قدوې حیثیت لري چي کتاب د هغه په شخصیت کي عیني تجسم موندلی، یوازي کتاب د انسان د لارښووني لپاره کافي نه دئ، باید الهي کتاب د یوه چا په عملي شخصیت کي څرګند شي، ټول مفاهیم او احکام ئې د هغه په شخصیت کي مجسم شي، د انسان د لارښووني لپاره یوازي دعوت کافي نه دئ بلکي د دعوت ترڅنګ داعي او معلم ته ضرورت شته، همدا وجه ده چي الله تعالی خپل کتاب د پیغمبر په لاس رالیږي.

پیغمبر علیه السلام په مکه مکرمه کي د دعوت په ابتدایي شپو ورځو کي، د دې په ځای چي رسالې او کتابونه ولیکي، شخصیتونه ئې جوړ کړل؛ ځکه چي د دعوت لپاره تر هر څه د مخه داسي داعي په کار دئ چي دا دعوت د هغه په شخصیت کي مجسم شي، کله چي رسول الله صلىالله علیه وسلم دغسي داعیان وروزل او د دعوت چلولو لپاره ئې اجتماع ته وړاندي کړل، ګورئ چي خلك فوځ فوځ د ده خوا ته راتلل او په څنګ کي ئې ودریدل.

قرآن عظیم الشأن په دې اړه فرمایي:

لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِى رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُواْ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْأَخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا * الاحزاب: ۲۱

یقیناً چي تاسو ته د الله په استازي او پیغمبر کي نېکه بېلګه او اسوه ده. هغه چا ته چي الله او د آخرت ورځي ته امید ساتي او الله زیات یادوي.

یعني څوك چي غواړي الله ته د هیلي درلودو په څرنګوالي وپوهېږي او هغه عملونه وپېژني چي په وجه ئې انسان د الله د مرستي، رعایت او عنایت طمعه او هیله کولی شي، نو دا دي له پیغمبر زده کړي، څوك چي

غواړي وپوهېږي آخرت ته هيله او اميد درلودل يعني څه، او غواړي هغه عملونه وپېژني چي په آخرت کي به گټه وررسوي او له دې لاري کولی شي د نېك آخرت طمعه ولري نو هغه دي آخرت ته د طمعي او هيلي څرنگوالی له پيغمبره زده کړي او څوك چي غواړي د الله د زيات ذکر په څرنگوالي پوه شي بايد په دې کي د پيغمبر متابعت وکړي، پيغمبر بايد د ده لپاره اسوه او قدوه وي او د هغه په شخصيت کي او د ده د اخلاقو او کړنو په رڼا کي د دې خبرو په حقيقت ځان پوه کړي، د ژوند په ټولو مسائلو کي بايد پيغمبر موږ ته ښېلگه، اسوه او قدوه وي، الله ته د اميد وارۍ په څرنگوالي کي، د آخرت په نسبت ايمان درلودلو او د اعمالو د نتائجو په اړه آخرت ته طمعه او هيله ساتلو او د الله د زيات يادولو او ذکر په څرنگوالي کي بايد پيغمبر زموږ قدوه او اسوه وي.

همدا رنگه قرآن عظيم الشأن پيغمبر عليه السلام ته خطاب کوي او فرمايي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَٰكَ شَٰهِدٗا وَمُبَشِّرٗا وَنَذِيرٗا * وَدَاعِيًا إِلَى ٱللَّهِ بِإِذۡنِهِۦ وَسِرَاجٗا مُّنِيرٗا * وَبَشِّرِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ فَضۡلٗا كَبِيرٗا * وَلَا تُطِعِ ٱلۡكَٰفِرِينَ وَٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَدَعۡ أَذَىٰهُمۡ وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلٗا *

الاحزاب: ۴۵ -۴۸

اې نبي! يقيناً چي ته مو شاهد، زېرى ورکوونکى، انذار ورکوونکى، د الله په حکم د الله لوري ته بلونکى او لکه روڼ څراغ لېږلى يې. او مؤمنانو ته دا زېرى ورکړه چي ستر الهي فضل به ئې په برخه شي، او د کافرانو او منافقينو متابعت مه کوه، ځوروني ئې له پامه وغورځوه، او پر الله توکل وکړه، او الله د وکيل په توگه کافي دئ.

په دې آيتونو کي د پيغمبر عليه السلام څو صفاتو ته اشاره شوې:

- نبي: هغه څوك چي له حقايقو خبر او په خبرو پوه وي.

- رسول: هغه استازی چي له یوه پېغام او رسالت سره لېږل شوی.
- شاهد: هغه څوك چي د یوه مطلب په حقانیت په خپل قول او عمل سره شهادت ورکوي او د نورو لپاره بېلگه او اسوه وي.
- مبشر: زېری ورکوونکی.
- نذیر: له بدو پایلو او خطرناکو پېښو او عواقبو وېروونکی.
- داعیاً الی الله: د الله په لوري بلونکی.
- سراجاً منیرا: روڼ او روښانه ځراغ.

په دې مبارکو آیتونو کي نه یوازي د پیغمبر علیه السلام ځانگړتیاوي ښودل شوې بلکي د دعوت د بېلو بېلو مراحلو تسلسل ته هم اشاره شوې، په دې توگه:

د پیغمبرانو هر دعوت له داسي خلکو پیل شوی چي لومړی ئې په خپله پوهه او بصیرت په برخه شوی، الله تعالی د وحي له لاري په حقایقو پوه کړي، بیا له الهي پېغام او رسالت سره د خلکو د هدایت او لارښووني لپاره لېږل شوي، بیا همدغه پېغام او دعوت د دوی او د دوی د پلویانو په عملي شخصیت کي عیني تجسم مومي، له هر یوه د خپل دعوت د ټولو مفاهیمو لپاره ژوندی شاهد او بېلگه جوړ شوی، گورئ چي دلته په دې صف کي یوازي پوهه او بصیرت کافي نه دئ، بلکي له پوهي وروسته گڼ شمېر مراحل شته، پیغمبر علیه السلام فرمایي: د علم دوه ډولونه دي: یو ئې هغه چي یوازي په ژبه وي، داسي علم به د قیامت په ورځ د انسان په خلاف حجت گرځي او بل ئې هغه نافع علم چي د عمل لارښود وي او انسان پرې عمل کوي.

د پیغمبرانو علیهم السلام په لار تلونکي باید د خپلي الهي تگلاري د دقیقي پېژندني ترڅنگ د الهي پېغام حامل وي، دا پېغام او رسالت باید د

دوی په عملي شخصیت کي داسي راڅرګند شي چي هر لیدونکی د دوی په کړنو کي د دې دعوت څرنګوالی او اغېز په خپلو سترګو وګوري. دا ځکه چي پیغمبر علیه السلام د شاهد او ګواه په توګه لېږل شوی، داسي چي د ده عمل د ده د دعوت او رسالت په حقانیت شهادت ورکوي او دا دعوت او عقیده د ده په عملي شخصیت کي په داسي توګه راڅرګندېږي چي هر لیدونکی د دې عقیدې په حقانیت متقاعد کړي.

د پیغمبر بل مهم صفت دا دئ چي هغه د مبشر په توګه لېږل شوی، د مأیوسو او نا امیدو خلکو طرف ته تللی، هغوی ته ئې امیدواري ورکړې او له یاس او نا امیدۍ ئې ژغورلي، هغوی ته ئې د ایمان په لار کي د روښانه مستقبل او ځلاندي راتلونکې زېری ورکړی، د پیغمبرانو علیهم السلام په لار تلونکی هر دعوتګر باید تر ټولو د مخه مبشر وي، د یأس او نا امیدۍ مقابله به کوي، هغه دعوتګر چي په خپلي بریا باور نه لري، د خپل رب په رعایت، عنایت او مرستي ئې بشپړ باور نه وي، د خپل دعوت راتلونکې ته هیله من نه وي، مأیوس وي، خپل مخاطب ته د بریا، فتحې، غلبې او روښانه مستقبل زېری نشي ورکولی، هغه یو ناکام داعي دئ، دا ځکه چي له نبوت او رسالت وروسته د هر پیغمبر لومړی صفت مبشر دئ، هغه په خپله هیله من دئ، داسي چي تر سختو په سخت حالت کي نه مأیوسه کېږي او هغه خپل امت ته هم د روښانه راتلونکې او حتمي بریا او د فتحې زېری ور کوي او د مبشر په توګه د مأیوسو ولسونو طرف ته درومي.

- او هغه نذیر دئ، د ظلم مقابله کوي، د فساد، جهل او شرك مقابله کوي، خلك د فساد، شرك، جهل او ظلم له بدو پایلو وېروي، هغه د منکراتو او مفاسدو په وړاندي چوپ او بې اعتناء نه پاته کېږي، بلکي خلك وېروي، که له یوې خوا مؤمنانو ته د ایمان په خط کي د بري او غوره پایلي زېری ورکوي، له بلي خوا هغه چاته چي له دې لاري منحرف شي او

مفسدينو او ظالمانو ته انذار ورکوي او د کفر، ظلم او فساد له بد عاقبت ئې وېروي.

- هغه يو دعوتګر دئ، په خپل قول او عمل سره، بلنه ئې د الله تعالی لوري ته وي، نه د ځان لوري ته، او نه د کوم دنيوي غرض او مقصد لپاره، داسي بلونکی او دعوتګر چي د خپل رب په اذن او حکم او د ده له سننو سره سم خلکو ته بلنه ورکوي، غواړي خلك د الله طرف ته لاړ شي، هغه ته ورنږدې شي، په الهي اخلاقو مزين او سمبال شي.

- هغه په انساني ټولني کي داسي دئ لکه په تياره کي روڼ او روښانه څراغ، خپله سوزي خو نورو ته رڼا ورکوي، لکه شمع په خپل سر اور وړي چي د نورو ماحول او د پښو مخه روښانه کړي، د نورو لپاره سوزي، د نورو د هدايت او لارښووني لپاره ځان وقفوي، کله چي خلك په تياره کي وي او روڼ مشعل ته اړوي نو دی د روڼ او روښانه څراغ په څېر دوی ته لار ښيي او له تيارو ئې باسي.

له دغو ځرګندونو وروسته د پيغمبر د نورو دندو په اړه فرمايي:

وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا * الاحزاب: ۴۷

او مؤمنانو ته د دې خبري زېری ورکړه چي د الله له لوري ئې ستر فضل په برخه دئ.

دوی بايد ډاډه وي چي الله تعالی به خپل ستر فضل ورپه برخه کړي، پر دښمنانو به فتحه، برلاسي او غلبه ورکړي او خپل تأييد به د دوی په حال شامل کړي.

بيا فرمايي:

وَلَا تُطِعِ ٱلْكَـٰفِرِينَ وَٱلْمُنَـٰفِقِينَ وَدَعْ أَذَىٰهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا * الاحزاب:۴۸

د کافرانو او منافقانو اطاعت مه کوه، او اذیت ئې پرېږده، او په الله توکل وکړه چي الله د وکیل په توګه کافي دئ.

یعني له کافرانو او منافقینو ځان لري ساته، پام چي په خپل ژوند کي د دوی کړنلاره غوره نکړې، هدف ته د رسېدو لپاره هغه تدابیر غوره نه کړې چي کافران او منافقان ئې غوره کوي، د دوی د اذیت پروا مه کوه، ځان الله تعالی ته وسپاره چي هغه درته کافي دئ.

دا آیتونه موږ ته ښیي چي پیغمبرعلیه السلام د خلکو لپاره داسي اسوه او قدوه ده چي باید په هر څه کي په هغه پسي اقتدا وکړي.

قرآن د پیغمبرانو علیهم السلام له بعثت مخکي د خلکو حالت او د دوی له بعثت وروسته حالت داسي انځور کړی:

كَانَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً فَبَعَثَ ٱللَّهُ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ بِٱلْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ فِيمَا ٱخْتَلَفُواْ فِيهِ ۚ وَمَا ٱخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا ٱلَّذِينَ أُوتُوهُ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَـٰتُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۖ فَهَدَى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَا ٱخْتَلَفُواْ فِيهِ مِنَ ٱلْحَقِّ بِإِذْنِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ * البقره: ۲۱۳

خلك ټول یو امت او ټولی وو، نو الله زېری ورکوونکي او انذار ورکوونکي پېغمبران ولېږل او له دوی سره ئې حقیقي کتاب راولېږو ترڅو د خلکو ترمنځ په هغه څه کي پرېکړه وکړي چي دوی په کي اختلاف کړی وو او اختلاف خو له هغو پرته بل چا نه وو کړی چي کتاب ورکړی شوی وو او دا هم په خپلو کي د کینې په وجه او وروسته له هغه چي ځرګندي نښي ورته راغلې، نو الله په خپل حکم سره هغه کسان په مختلف فیه شیانو کي هدایت کړل چي ایمان ئې راوړی وو او الله خو چي هرڅوك وغواړي د سمي لاري په لوري ئې هدایت کوي.

یعني خلك د پېغمبرانو له بعثت مخکي یو شاني له حق بې خبره، په

اختلافاتو اخته، بې لارې او په ظلم، جهل او فساد کې غرق ول، الله تعالی د دوی د لارښوونې لپاره داسې پیغمبران راولېږل چې بې لارې انسانان له خپل بد عاقبت ووېروي او ورته ووايي چې ستاسو د دې اوسنې فردي ژوند، اجتماعي او اقتصادي نظام، اخلاقي روابطو او د راکړې ورکړې طريقه بدې پايلې لري، هم په دې دنيا کې او هم په بلې دنيا کې، خو که له دې لاس واخلئ، حق ته غاړه کېږدئ، په الله او آخرت ايمان راوړئ، د الله دين ته تسليم شئ، نو د دنيا او آخرت نېك بختي او سعادت به مو په برخه شي. پيغمبر هم بشير وي او هم نذير، د ده د دعوت وارثان به هم بشير او هم نذير وي، د بدانو او ظالمانو مخې ته به ودرېږي او د ظلم او فساد له بدو پايلو به ئې وېروي او مظلومانو ته به د حق لار ښيي او په سمه لار د تلو د نېکو پايلو زېرى به ورکوي.

همداراز قرآن فرمايي:

وَمَا نُرۡسِلُ ٱلۡمُرۡسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَۖ فَمَنۡ ءَامَنَ وَأَصۡلَحَ فَلَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ * الانعام: ۴۸

او موږ پيغمبران نه لېږو مګر زېرى ورکوونکي او وېروونکي، نو چا چې ايمان راوړ او (ځان ئې) اصلاح کړ، نو نه به څه وېره پرې وي او نه به غمجن شي.

دا مبارك آيت موږ ته ښيي چې:

- د پيغمبرانو عليهم السلام اساسي دندې دا دي چې نېکانو ته په دنيا او آخرت کې د ښې او روښانه راتلونکې زېرى ورکړي او بدان د خپلو ګناهونو له بدو پايلو ووېروي، که پيغمبرانو يوازې نېکانو ته د جنت زېرى ورکولى، فضايل ئې بيانولى، په بدانو ئې غرض نه درلودى، دوى ئې د ظلم او فساد له بدو پايلو وېرولى، په دوى ئې نيوکې نه کولى، له ظلم او فساد لاس اخيستو ته ئې نه رابللى، نو هيڅکله به د دوى له مخالفتونو سره نه

مخامخ کېدل. د پیغمبرانو علیهم السلام د ورثه وو دنده هم دا ده چې بشیر او نذیر به وي، چا چې هغه کار وکړ او دا نه، رښتینی وارث نه دئ، ځوك چې د ظالمانو او بد کارانو له مخالفت سره مخامخ نه وو، د پیغمبرانو علیهم السلام په لار روان نه دئ.

- چا چې ایمان راوړ او (ځان ئې) اصلاح کړ، هغه ته نه له هیڅ څه وېره په کار ده او نه په هیڅ څه ویر، که د خطرناکو دښمنانو له مخالفتونو سره مخامخ شو وېره دي نه لري او که د الله تعالی په لار کې ئې څه له لاسه ورکړل ویر دي پرې نه کوي.

د پیغمبرانو په دعوت او پېغام کې هم اهداف ښودل شوي او هم اهدافو ته د رسېدلو لاري په گوته شوي، لکه چې قرآن فرمایي:

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ * الصف: ۹

الله هغه ذات دئ چې خپل پیغمبر ئې له هدایت او حق دین سره ولېږو چې په ټولو ادیانو ئې غالب کړي که څه هم مشرکان کرکه ولري.

گورئ چې الله تعالی خپل پیغمبر ته هم حقیقي دین ښودلی او هم ئې تگلاره او د دې دین د پلي کولو او پر ټولو ادیانو د غالبولو لار ئې ورښودلې، یعني د پیغمبرانو علیهم السلام په پېغام کې هم اهداف ښودل شوي او هم تگلاره او خط مشي او اهدافو ته د رسېدلو لار، د پیغمبرانو په دعوت کې دا دواړه قضیې توضیح شوي: هم ضوابط، اجتماعي نظام، قوانین، شریعت او احکام ښودل شوي او هم د دې ضوابطو، مقرراتو او اجتماعي نظام او د هغه د خاصو مناسباتو د پلي کولو طریقې او لاري تشریح شوې.

په پیغمبرانو د ایمان غوښتني

پر پیغمبرانو د ایمان مهمي او اساسي غوښتني دا دي:

توقیر او تعظیم:

پر پیغمبرانو د ایمان لومړۍ غوښتنه دا ده چي مؤمن انسان به د دوی توقیر او تعظیم کوي، هومره تعظیم او توقیر چي له الله تعالی رالاندي تر بل هر چا زیات وي او په دې کي هیڅوک له دوی سره برابر نکړی شي. قرآن عظیم الشأن په دې اړه صحابه وو ته حکم کوي چي پام کوئ کله چي د پیغمبر سره په مجلس کي ناست یاست داسي نه چي ستاسو غږ تر پیغمبر اوچت شي، لکه چي فرمایي:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَرۡفَعُوٓاْ أَصۡوَٰتَكُمۡ فَوۡقَ صَوۡتِ ٱلنَّبِيِّ وَلَا تَجۡهَرُواْ لَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ كَجَهۡرِ بَعۡضِكُمۡ لِبَعۡضٍ أَن تَحۡبَطَ أَعۡمَٰلُكُمۡ وَأَنتُمۡ لَا تَشۡعُرُونَ *

الحجرات: ۲

اې د ایمان خاوندانو! خپل غږونه د پیغمبر تر غږ مه اوچتوئ او هغه ته په جګ غږ سره خبره مه کوئ، هغسي لکه چي ستاسو ځیني ځینو نورو ته غږ کوئ، داسي نه چي عملونه مو حبط شي حال دا چي نه پوهېږئ.

په دې مبارك آیت کي که له یوې خوا صحابه وو ته ویل شوي چي له پیغمبر علیه السلام سره په مجلس کي به د دې خیال ساتئ چي غږ مو د ده تر غږ لوړ او جګ نشي، په لوړ غږ به له هغه سره خبري نه کوئ، له لري به هغه ته په لوړ غږ نعرې نه وهئ، دا د ایمان منافي حرکات دي، په

دې سره د انسان ایمان او نېك عملونه ضایع کېدی شي، که صحابه په دې مکلف وو چې د پیغمبر علیه السلام د حضور آداب به مراعاتوي، موږ په دې مکلف یو چې کله د رسول الله صلی الله علیه وسلم احادیث اورو باید ساکت او چوپ وو او په غور او دقت سره ئې واورو، د هغه د نوم په اورېدو سره باید درود پرې ووایو، د پیغمبر علیه السلام د هرې وینا په وړاندې خپله رأیه لرې وغورځوو. د همدې آیت په استناد حتی علماء، مفسرین او محدثین وایي چې دا له دیني اخلاقو دئ چې مسلمانان به له خپلو مشرانو سره په معامله کې د دې خبرې مراعات کوي چې غږ ئې د دوی تر غږ لوړ نشي، شاگرد به له خپل استاد سره، د ډلې مجاهد به له خپل سرخېل سره او ټول مسلمانان به د خپلې ټولنې او اجتماع له مشرانو سره همدغه اخلاقي چلند مراعاتوي.

له بلې خوا فرمایي چې پام کوئ ستاسو غږ د پیغمبر علیه السلام تر غږ اوچت نشي، که نه ستاسو عملونه به حبط شي، په داسې حال کې چې نه به پوهېږئ، یعني په دې کار سره د انسان عملونه حبط او هدر کېږي، د پیغمبر توقیر، احترام او تعظیم هومره اهمیت لري چې د عدم مراعات په نتیجه کې ئې د انسان عملونه حبط کېږي. چا چې پر پیغمبرانو علیهم السلام استهزاء کړې، الله جل شأنه په شدید عذاب اخته کړي، لکه چې قرآن فرمایي:

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ * الرعد: ٣٢

او یقیناً چې تر تا مخکې پیغمبرانو باندې استهزاء شوې، نو موږ هغو کسانو ته چې کافران شوي وو مهلت ورکړ، بیا مو ونیول، نو وگوره چې دا څنگه عذاب وو.

چا چې پر پیغمبرانو استهزاء کړې، الله جل شأنه مؤاخذه کړي او خپل عذاب ئې پرې نازل کړی. نو وگوره چې دا عقاب او نیونه څنگه وه؟ وگوره

چا چي پر مخکنيو پيغمبرانو استهزاء او تمسخر کړی او د هغوی احترام او توقير ئې نه دی ساتلی، پايله ئې څنګه وه، الله تعالی څنګه تعذيب کړل.

همدا راز فرمايي:

وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِٱلَّذِينَ سَخِرُواْ مِنْهُم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ * الانعام: ۱۰

او يقيناً تر تا په مخکنيو پيغمبرانو استهزاء شوې، نو پر هغو چي ملنډي به ئې پرې وهلې، همغه څه واقع شول چي استهزاء ئې پرې کوله.

يعني د پيغمبرانو عليهم السلام کومي خبري چي دوی د ملنډو وړ ګڼلې او ملنډي ئې پرې وهلې، همغه رښتيا شوې، دوی نه د کمزورو او ضعيفو مؤمنانو بريا او د ځواکمنو کافرانو ماتې د منلو وړ خبره ګڼله او نه دا چي د الله تعالی عذاب به پر کافرانو نازلېږي، دواړه خبري رښتيا شوې.

يعني دوی د پيغمبرانو د دې خبرو په نسبت استهزاء کوله چي د خپلو بدو عملونو جزا به ګوري، او دا چي د کفر، ظلم، فساد او شرك په نتيجه کي به د الله جل شأنه عذاب په دوی نازلېږي، بالآخره همغه عذاب په دوی نازل شو په کوم چي دوی استهزاء کوله.

ژوره مينه:

په پيغمبرانو باندي د ايمان بله تقاضا دا ده چي انسان به له پيغمبر سره دومره مينه او محبت ساتي چي له الله جل شأنه رالاندي له هيڅا او هيڅ څه سره دومره مينه ونه لري، لکه چي قرآن عظيم الشأن فرمايي:

قُلْ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُواْ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ * التوبه:۲۴

(ورته) ووایه: که ستاسو پلرونه، ستاسو زامن، ستاسو ورونه، ستاسو ښځي، ستاسو خپلوان، ستاسو هغه مالونه چي ذخیره کړي مو دي، هغه تجارت چي د بازار د سوړوالي او کساد ئې وېرېږئ او هغه بنګلې چي ورسره مینه ساتئ، (که دا ټول) تاسو ته له اللّٰه، د هغه له پیغمبر او د اللّٰه په لاره کي له جهاد غوره وي نو انتظار وکړئ چي اللّٰه خپله فیصله صادره کړي، او اللّٰه دا فاسق قوم نه هدایت کوي.

د دنیا هر هغه څه چي انسان ورسره مینه ساتي په دې آیت کي راخلاصه شوي، که تعلقات دي، که دوستان او خپلوان دي، که شتمني، مال، دولت، تجارت او بنګلې دي، هر څه چي دي دا ټول یوې خوا ته او اللّٰه، د هغه پیغمبر او د اللّٰه په لاره کي جهاد بلې خوا ته، که د چا مینه او محبت له دغو سره وي او هغه ورته تر اللّٰه تعالی، د هغه تر پیغمبر او د اللّٰه تعالی په لار کي تر جهاد غوره وي، نو دا کسان فاسقان دي او د الهي هدایت دروازې د هغوی پرمخ تړل شوي دي، اللّٰه ئې نه هدایتوي او له الهی هدایت محروم دي.

دا د انسان دایمان د تللو لپاره ستر او حساس معیار او ملاك دئ، په دې سره هره لحظه انسان خپل ایمان سنجولی شي، هره لحظه د دې سوال راپیدا کېږي چي آیا ته ایمان ته ترجیح ورکوې، اللّٰه ته، د هغه پیغمبر ته، او د اللّٰه په لاره کي جهاد ته او که پلار، زامنو، ورونو، خپلوانو، ښځي، مال، تجارت او بنګلو ته ترجیح ورکوې؟ انسان هره شېبه د خپل ایمان په اړه د همدغه معیار او ملاك او تلې په اساس قضاوت کولی شي، د چا چي تر اللّٰه د دې شیانو سره محبت زیات وي، هغوی فاسقان دي، د اللّٰه له هدایت محروم دي، د هغوی پرمخ د هدایت دروازې تړل شوې دي.

د دغه آیت په استناد پیغمبر علیه السلام فرمایي:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی اللّٰه علیه وسلم: لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ.

ستاسو د یوه ایمان نه قبلیږي تر څو چي زه ورته له خپل پلار، اولاد او تر ټولو خلکو محبوب نه وم.

کامل اطاعت:

په پیغمبرانو باندي د ایمان بله تقاضا دا ده چي د خپل فردي او اجتماعي ژوند په ټولو برخو کي به د پیغمبر اطاعت کوو، لکه چي قرآن عظیم الشأن فرمايي:

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ إِذ ظَّلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ جَآءُوكَ فَٱسۡتَغۡفَرُواْ ٱللَّهَ وَٱسۡتَغۡفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ لَوَجَدُواْ ٱللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا *

النساء: ۶۴

او هیڅ پیغمبر مو له دې پرته د بل څه لپاره نه دئ لیږلی چي د الله په حکم سره ئې اطاعت وشي او که دوی هغه وخت درته راغلي وی چي پر خپل ځان ئې ظلم کړی وو، بیا ئې له الله مغفرت غوښتی وی او پیغمبر هم ورته بخښنه غوښتې وی، نو الله به ئې مهربان توبه منونکی موندلی وو.

په دې جامع آیت کي څو ډېري ستري لارښووني شوې:

- الله تعالی خپل پیغمبران د دې لپاره رالیږلي چي اطاعت ئې وشي، په دوی پسي اقتداء وشي، لارښود او مقتداء وګڼل شي، دوی یوازي پیغام راوړونکي نه دي، چي خلك به ئې فقط پیغام اوري او بیا به پخپله خوښه عمل کوي، نه، دوی د الهي پیغام عیني تجسم وګڼئ، که غواړئ په دې پوه شئ چي الله تعالی څنګه انسان خوښوي، نو دا غوره او الله ته خوښ انسان د پیغمبر په څېره کي وګورئ، که غواړئ پوه شئ چي د الله په دین عمل کول څنګه وي، نو په دین د عمل کولو رښتینې بېلګه پیغمبر دئ.

● که کله کومه غلطي درنه وشوه، په کومي قضیې کي دي له پورتني اصل مخالفت وکړ او د پېغمبر اطاعت درنه پاته شو او د هغه په سنت دي عمل ونکړ، نو له الله تعالی بخښنه وغواړه، توبه وکړه. الله مهربان توبه منونکی دئ، توبه او توبه کوونکی خوښوي، نه یوازي دا چي توبه قبلوي او گناه بخښي؛ بلکي پر توبه کوونکي مزید مهرباني هم کوي.

یعني د پیغمبر د بعثت مقصد دا دئ چي انسان به په ټول ژوند کي او د ژوند په ټولو اړخونو، ابعادو او قضایاوو کي د پیغمبر اطاعت کوي، په هغه پسي به اقتدا کوي، هغه به د ځان لپاره اسوه او قدوه گڼي او په ټول ژوند کي به د یوه مطیع بنده په توگه د پیغمبرانو په نقش قدم درومي.

دې مطلب ته په بل آیت کي داسي اشاره شوې:

مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدۡ أَطَاعَ ٱللَّهَۖ وَمَن تَوَلَّىٰ فَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ عَلَيۡهِمۡ حَفِيظٗا* النساء:۸۰

څوك چي د پېغمبر اطاعت وکړي، په حقیقت کي ئې د الله اطاعت کړی او څوك چي مخ واړوي نو ته مو پردوی څارونکی نه یې لېږلی.

د پېغمبر اطاعت په حقیقت کي د الله تعالی اطاعت دئ او له ده مخالفت له الله تعالی مخالفت، ځکه پیغمبر هیڅ خبره له ځانه نه کوي، د هغه هره خبره وحي ده، د پېغمبر دنده دا ده چي د الله پېغام خلکو ته ورسوي، هغه د الله استازی دئ، نه د خلکو څارندوی، له ده دا پوښتنه نه کېږي چي ولي ئې خلك له مخالفت منع نه کړی شو، دی په دې نه دئ مکلف شوی، مکلفیت ئې دا دئ چي خلکو ته د الله دین ورسوي.

که د قرآن په آیتونو کي لږ غور وکړئ نو دا به په صراحت سره ومومئ چي کوم پیغمبر کوم قوم ته تللی او هغوی ته ئې بلنه او دعوت ورکړی، قرآن د دوی دعوت په دغو دوو ټکیو کي خلاصه کوي:

فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ * الشعراء: ۱۰۸

له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ.

هر پیغمبر خپل قوم ته همدا دوه خبري کړي: له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ.

د استهداء لپاره پیغمبر ته رجوع:

په پیغمبر باندي د ایمان بله تقاضا دا ده چي انسان به د استهداء، لارښووني او هدایت لپاره د پیغمبرانو دعوت ته د وروستۍ او آخري مرجع په توګه رجوع کوي، د ژوندانه د هري پېښي او هري قضیې په اړه به د پیغمبر علیه السلام د ارشاداتو په رڼا کي پرېکړه کوي، مخکي له دې چي د کوم کار په ارتباط پرېکړه وکړي، د کوم اقدام اراده وکړي، د تګ لپاره کوم لوری او استقامت انتخاب کړي، باید وګوري چي پیغمبر علیه السلام د هغه په اړه څه ویلي، کله چي د پیغمبر علیه السلام د ارشاداتو په رڼا کي ورته معلومه شوه چي صحیح لوری کوم دئ، په پوره ډاډ او اطمئنان سره به په همدغه لار درومي، نه به په خپله ښي او کيڼ لوري ته د تلو تکل کوي او نه به د بل چا وینا ته اعتناء کوي، له پیغمبر علیه السلام را لاندي به د بل چا اطاعت په هغه صورت کي کوي چي له هغه اطاعت د الله او د پیغمبر اطاعت وي، د هغه خبره د پیغمبر له خبري سره ورته وي، په هغې مبتني او مستنده وي، له هیچا به مستقل بالرأی اطاعت نه کوي، هیچا ته به د وروستۍ مرجع په توګه رجوع نه کوي، پیغمبر به آخرینه مرجع ګڼي، قرآن همدغسي فرمایي:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِى ٱلْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَـٰزَعْتُمْ فِى شَىْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ

وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلاً * النساء: ٥٩

اې مؤمنانو! د الله اطاعت وکړئ او د پېغمبر او د خپلو چارواکو اطاعت وکړئ، نو که په کوم څه کي مو په خپلو کي شخړه وکړه، نو الله او پېغمبر ته ئې راجع کړئ، که پر الله او د آخرت په ورځ ایمان لرئ، دا ډېر غوره دئ او د پایلي له لحاظه ډېر ښایسته.

په دې مبارك آیت کي مسلمانانو ته حکم شوی چي له حکامو او چارواکو سره د اختلاف په صورت کي به شخړه او منازعه الله تعالی او د هغه رسول ته، یعني د الله کتاب او د پیغمبر علیه السلام سنت ته راجع کوي، له دې حکم دا حقیقت په ډاګه معلومېږي چي امیر په مشوره مکلف دئ، د اختلاف په صورت کې ده ته د وروستۍ پرېکړي حق نه دئ ورکړی شوی، وروستۍ فیصله به د قرآن او سنت له مخي کېږي او همدا پر الله او د آخرت پر ورځي د ایمان تقاضاء ګڼل شوې. یعني که د کومي مسئلې په اړه او د کومي قضیې په باب، ستاسو په منځ کي اختلاف راپیدا شو، نود اختلاف دحل وروستۍ مرجع به کتاب الله او سنت رسول الله ګڼئ، پیغمبر ته به رجوع کوئ، ستاسو د استهداء لپاره به وروستئ مرجع له الله تعالی وروسته پیغمبر وي.

... وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمۡ عَنۡهُ فَٱنتَهُواْۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ * الحشر:٧

پیغمبر چي تاسو ته څه درکړي هغه واخلئ او له څه ئې چي منع کړئ له هغه ډډه وکړئ او له الله ووېرېږئ. یقیناً چي الله شدید العقاب دی.

همدا راز قرآن فرمایي:

وَمَا كَانَ لِمُؤۡمِنٖ وَلَا مُؤۡمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمۡرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلۡخِيَرَةُ مِنۡ أَمۡرِهِمۡۗ وَمَن يَعۡصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلاً مُّبِينًا *

الاحزاب: ٣٦

او مؤمن نارینه او با ایماني ښځي ته نه ښایي چي کله الله او د هغه رسول د کوم کار فیصله وکړي بیا دي دوی ته په خپل کار کي څه اختیار وي.

یعني د کوم څه په اړه چي د الله تعالی په کتاب او د پیغمبر علیه السلام په سنت کي وضاحت شوی، دا به وروستۍ پرېکړه ګڼي، ځان ته به دا اختیار نه ورکوي چي بل څه ووایي او بله پرېکړه وکړي، بیا به چار او ناچار، له ځنډ او تأخیر پرته مننه او اطاعت کوي.

حکمیت:

په پیغمبرانو باندي د ایمان بله تقاضا دا ده چي انسان به د حکمیت لپاره او د خپلو شخړو او منازعاتو د حل و فصل لپاره پیغمبر ته رجوع کوي، هغه به ستا په ټولو قضایاوو او شخړو کي حکم وي، ستا د اختلافاتو د حل و فصل وروستۍ مرجع به هغه څه وي چي پیغمبر راوړي، د هغه سنت، د هغه اسوه او هغه دین چي ده راوړی، لکه چي قرآن عظیم الشأن فرمایي:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا * النساء: ۶۵

نو نه، ستا په رب قسم چي تر هغه ئې ایمان نه دئ راوړی چي تا په خپلمنځیو شخړو کي حکم ونه ګرځوي، بیا ستا د پرېکړي په اړه په خپلو زړونو کي تنګوالی ونه مومي او په بشپړه توګه تسلیم نه شي.

اې پیغمبره! ترڅو چي تا په خپلو شخړو کي حکم ونه نیسي او بیا ستا په پرېکړي راضي نه شي او په خپلو زړونو کي هیڅ حرج احساس نه کړي او عملاً انقیاد ونکړي، مؤمنان نشي بلل کېدی او د ایمان ادعا ئې نشي قبلیدی. له دې آیت په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي د ایمان د قبلیدو لاندي شرایط دي:

- شخړې او منازعات شريعت ته محول کول.
- د اسلام په هري پرېکړي رضايت.
- او هر حکم ته ئې عملاً غاړه ايښودل.

يعني د حکميت لپاره پيغمبر او د هغه سنت ته رجوع، په فيصلې ئې قناعت او رضايت او عملاً د هغه په وړاندي انقياد او اطاعت، دا درې شرطونه به پوره کېږي بيا به الله جل شأنه د چا ايمان قبلوي، له دې پرته ئې د ايمان دعوی اعتبار نه لري.

هدف او تګلاره د پيغمبر په متابعت کي ټاکل:

په پيغمبرانو باندي د ايمان بله تقاضا دا ده چي موږ به د خپل فردي او اجتماعي ژوند په ټولو اړخونو کي، اهداف او اهدافو ته د رسېدلو تګلاره، د پيغمبر په دعوت او سنت کي لټوو، له خپلي خوا او په خپله خوښه به نه اهداف ټاکو او نه اهدافو ته د رسېدلو تګلاري او پالېسي، بلکي د دواړو په اړه به د پيغمبر عليه السلام سنت او لارښوونو ته رجوع کوو.

ځيني کسان داسي دي چي که اهداف له دين اخلي، نو هدف ته د رسېدو طريقه او تګلاره په خپله خوښه ټاکي، ګمان کوي چي په دې برخه کي انسان ته کاملاً آزادي ورکړی شوې او په څه قيد او شرط ملزم او مکلف نه دئ، کولی شي په خپلو خاصو ظروفو او شرائطو کي څنګه چي ئې زړه غواړي عمل وکړي او د خپل تشخيص او درك په رڼا کي چي څه کول غواړي هغه وکړي او چي کومه تګلاره غوره ګڼې اختيار ئې کړي، هر څه کول ځان ته جائز ګڼې، حال دا چي مسلمان مکلف دئ د شرعي او نېکو اهدافو د لاسته راوړلو لپاره نېکي او شرعي وسيلې اختيار کړي، نه ناجائزې وسيلې او هر هغه څه چي د ده زړه ئې غواړي، قرآن فرمايي:

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ

وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ * الصف: ۹

الله هغه ذات دئ چي خپل پيغمبر ئې له هدايت او حق دين سره ولېږو، چي پر ټولو اديانو ئې غالب کړي، که څه هم مشرکان کرکه ولري.

يعني د پيغمبر په لاس لېږل شوی لاربښود حقيقي دين نه له نورو اديانو سره د روغي جوړي لپاره راغلی او نه د دې لپاره چي دنيا له نورو اديانو سره ووېشي، چي په يوه برخه ئې دا دين حاکم وي او په نورو برخو کي نور اديان، د دې لپاره هم نه دئ راغلی چي د انسان ژوند له نورو اديانو سره ووېشي چي د ژوند په ځينو اړخونو دا دين حاکم وي او په نورو ابعادو کي ئې نور اديان، بلکي دا دين راغلی چي پر ټولو نورو اديانو غالب شي، که څه هم مشرك عناصر له دې کرکه ولري، مشرك عناصر يا هغه دي چي اديان سره خلطوي، څه برخه له يوه دين اخلي او څه له بل نه، اهداف په دين کي لټوي خو تگلاره په خپله خوښه او د خپل ذهن او تصور مطابق ټاکي، او يا هغه چي په الوهيت او ربوبيت کي له الله جل شانه سره بل څوك شريکوي، که څه هم دا مشرکين له دې کرکه لري چي د الله دين دي پر ټولو اديانو غالب شي، پر ټولي نړۍ او د ژوند پر ټولو برخو دي يوازي دا دين حاکم وي، خو د الله جل شأنه فيصله دا ده چي دا دين به په ټوله زمکه او په ټولو اديانو غالبوي. دې مطلب ته په بل ځای کي هم اشاره شوې:

هُوَ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا * الفتح: ۲۸

الله هغه ذات دئ چي خپل پيغمبر ئې له هدايت او حق دين سره لېږلی چي پر ټولو اديانو ئې غالب کړي. او الله د شاهد په توگه کافي دئ.

يعني الله تعالی په دې خبري شهادت ورکوي چي د خپل پيغمبر په لاس لېږلی دين ئې د غلبې او حاکميت لپاره لېږلی، نه له نورو اديانو سره د

روغي جوړي لپاره.

د پيغمبرانو عليهم السلام د حقانيت د اثبات لپاره دا خبره کافي ده چي له آدم عليه السلام تر محمد عليه السلام پوري په زرگونو پيغمبران، کله يو له بل سره نږدې او کله ډېر سره لري، هم د زمانې له پلوه او هم د ټاټوبي او مبعث له پلوه، يو د نړۍ په يوه گوټ کي او بل ئې په بل گوټ کي، يو په يوې پېړۍ کي او بل ئې په بلي کي مبعوث شوی، ژبي ئې هم سره بېلي؛ خو د ټولو پيغام سره ورته، ټولو د ظالمانو مقابله کړې، مظلومان ئې خوا ته راغونډ شوي، د ټولني صالح وگړو د دوی ملگرتيا کړې او مفسدينو د دوی مخالفت ته ملا تړلې، ټولو خپلو خپلو مخاطبينو ته څو اساسي خبري کړې:

- د الله تعالی عبادت وکړئ چي له ده پرته بل معبود نشته.
- قيامت راتلونکی دئ، حساب و کتاب په مخکي لرئ، د خپلو کړو وړو سزا به حتماً گورئ.
- د پيغمبر اطاعت وکړئ چي الله تعالی ته او دنيوي او اخروي سعادت ته د رسېدو لار همدا ده.
- هر بد کار گناه ده، هر هغه څه درباندي حرام دي چي تا ته يا بل ته تاوان رسوي.
- له گناه او حرام ځان وساتئ، پر خپل جائز حق قناعت وکړئ او د بل پر حق له تېري ډډه وکړئ.

د دوی د پيغام، تگلاري او شعارونو ورته والی ښيي چي د ټولو د الهام منبع او مرجع يوه ده، له دوی سره د ټولني د صالح وگړو ملگرتيا او د ظالمانو، مجرمينو، جنايتکارانو او مفسدينو دښمني او مخالفت ښيي چي د الله تعالی له لوري او د انسان د ژغورني لپاره لېږل شوي. د پيغمبرانو

علیهم السلام په اړه له دې پرته بل څه ویل او بله عقیده درلودل؛ د انصاف، عدل او عقل خلاف او ظالمانه قضاوت او حکم دئ.

سُبْحَانَكَ اللّٰهمَّ وَبِحَمْدِكَ أشهد أن لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ